

**Keus te over voor bezoek
aan monument**

Laat het licht met Kerstmis levend zijn

Ontsteek de fakkels en brand de kaarsen

Een historische Kerst op kasteel Middachten in De Steeg of op kasteel de Keukenhof te Lisse: tegenwoordig is er behoorlijk veel keus voor wie het heerlijk vindt rond Kerstmis een sfeervol verlicht bezoek te brengen aan een historisch monument. Wordt het dit jaar Paleis het Loo in Apeldoorn in winterse sferen, of toch de Christmas fair op kasteel De Haar in Utrecht?

TEKST: BARBARA LAAN

Zelf zou ik ze liefst allemaal aflopen, hoewel de ene kerstmarkt met streekproducten, chutneys en wildpatés waarschijnlijk inwisselbaar is voor elke andere. Ook de flakkerende vuurkorven, kruidige versnaperingen en geurige, warme wijn

zijn op veel plaatsen te vinden. Toch is het altijd een verrassing wat er geboden wordt en hoe de kerstdecoraties er dit jaar uit zullen zien. Wat mij betreft dus elke keer weer feest: brand de kaarsen maar.

Monumenten in kerstsfeer

In kerstsfeer gedecoreerde interieurs, met kerstgroen getooide eettafels en fraai opgetuigde kerstbomen, haardpartijen en traphuizen; kasteel Middachten is traditiegetrouw een trekpleister in de kerstperiode.

Ook dit jaar waant men zich er even terug in de tijd toen het nog pikdonker was in de winternacht en alleen levend licht het pad kon bijlichten. Wandelend langs de lichtroute over

het landgoed treft de bezoeker overal een ander verhaal en wordt het oor getrokken door andere kerstliederen.

Maar als een historisch huis de deuren opent in kerstsfeer wordt de interieurhistoricus in mij gewekt. Wat krijgen we feitelijk te zien, wat kenmerkt die 'traditioneel opgetuigde kerstboom' en hoe zag de 'kersttafel in de 19e eeuw' er werkelijk uit? Hoe vierde men in de 17e eeuw eigenlijk Kerst? Naar dit onderwerp is weliswaar nog geen systematisch onderzoek verricht, maar we weten inmiddels het een en ander over de Nederlandse tafelcultuur dankzij Nederland dineert, vier eeuwen tafelcultuur. Dit boek en de gelijknamige tentoonstelling in het Gemeentemuseum te Den Haag vorig jaar vormen de grande finale van de carrière van conservator Jet Pijzel als interieurspecialist. Haar rijk geïllustreerde standaardwerk geeft een gedetailleerd en persoonlijk inzicht in de manier waarop welgestelden in Nederland dineerden in de afgelopen vier eeuwen. Niet alleen wat zij aten werd vaak minutieus bijgehouden, maar ook met wie, van welke borden en met welk bestek, in welke ruimtes en hoe die waren ingericht. Een en ander is aan de hand van casussen onderzocht en wordt in deze geweldige uitgave uitvoerig uit de doeken gedaan. Tafellinnen speelt in het verhaal een glansrijke rol.

Tafellinnen en familiewapens

Tafellinnen is de trots van elke familie, althans zo was het ooit. De geschiedenis van tafellinnen dat van moeder op dochter vererfde (dit verklaart de honderden servetten die sommige dames in hun linnenkasten bewaarden - BL) biedt een onvermoede materialisatie van de rol die vrouwen sinds

eeuwen spelen bij het dekken van tafels, het regisseren van de eetcultuur en daarmee het sociale leven van de Nederlandse elite.

Zo liet de puissant rijke, joodse bankiersdochter Hélène de Rothschild haar familiewapen inweven in het midden van de damasten tafellakens van kasteel De Haar. Het stempel van haar familie drukte zij vooral op beddengoed en tafellinnen, maar haar familiewapen is niet of nauwelijks vertegenwoordigd in de talloze wandtegels, meubels en wand- en plafonduerwerken. Dit in tegenstelling tot dat van haar man, baron Van Zuylen van Nijvelv van de Haar, wiens familieslot het was. Terwijl het kasteel met haar geld werd gerestaureerd en tot mondain buitenverblijf werd omgetoverd.

In de damasten tafellakens is het wapen van de Rothschilds zo duidelijk ingeweven dat het zichtbaar was voor alle gasten. Dat was overigens een Belgische en Franse traditie; in Nederland werd het wapen onopvallend in een hoek van het laken ingeweven. Niet verbazend omdat Hélène uit de cultuur van de Franse Beau Monde voortkwam. Zij behoorde tot de derde generatie van de Franse tak van de familie De Rothschild en woonde haar hele leven in Parijs.

Daarom weten we ook eigenlijk niet hoe zij en haar echtgenoot Kerstmis vierden: kasteel De Haar was immers een zomerverblijf en was in de kerstperiode in rust gehuld, de meubels waren met stofhoezen bedekt en de luiken gesloten. Gelukkig is het kasteel tegenwoordig het hele jaar open en is er met Kerstmis altijd een aantal kerstbomen opgetuigd. Deze winter is er speciaal voor kinderen bovendien een leuk programma waarbij acteurs in historische kostuums een

theaterrondleiding verzorgen. De kinderen mogen de kok komen helpen bij de bereiding van kerstrecepten, tenminste als zij de code om de recepten te vinden kunnen kraken. Paleis Het Loo is dit jaar gehuld in winterse sferen tijdens

Openstellingen rond Kerstmis

Kasteel Keukenhof aan de Keukenhof 1 te Lisse is op vrijdag 16 en zaterdag 17 december geopend van 11.00 tot 16.30 uur en op zondag 18 december van 13.00 - 16.30 uur. www.kasteelkeukenhof.nl

Paleis Het Loo aan het Koninklijk Park 1 te Apeldoorn, voor publiek toegankelijk van dinsdag tot en met zondag (van 10.00 uur tot 17.00 uur), is op dezelfde tijdstippen open op Eerste en Tweede Kerstdag, oudejaarsdag en 2 januari. www.paleishetloo.nl

Het kasteel en de kerstmarkt van **Middachten** op Landgoed Middachten 3 in De Steeg zijn tot en met 20 december te bezoeken van 12.00 uur tot 20.00 uur, het kerstlichtfestijn in de tuinen van 17.00 uur - 20.00 uur. www.middachten.nl

Kasteel de Haar aan de Kasteellaan 1 in Haarzuilens, 7 dagen per week geopend van 11.00 uur tot 17.00 uur, sluit op 24 december om 16.00 uur. Op Eerste en Tweede Kerstdag open van 11.00 uur tot 17.00 uur, alleen voor een kerstrondleiding voor kinderen en (groot)ouders activiteit Kerst op De Haar (vooraf online tickets kopen). Van 27 december tot en met 8 januari open van 11.00 uur - 14.00 uur, tussen 14.00 uur en 17.00 uur alleen voor een kerstrondleiding voor kinderen en (groot)ouders. Op 31 december en 1 januari gesloten. www.kasteeldehaar.nl

Boek

Het boek *Nederland dineert – vier eeuwen tafelcultuur*, uitgegeven door Waanders & de Kunst, ISBN 9789462620575, kost 34,50 euro.

de kerstperiode. Hoewel ook het voormalige jachtslot in Apeldoorn is gebouwd als zomerverblijf, is het deze winter ruim drie weken Winterpaleis, waarbij op het Stalplein kan worden geschaatst op een echte ijsbaan. Ook zijn er sfeervol

gedekte tafels en groenversiering te zien en 'traditioneel' opgetuigde kerstbomen.

Over de hofcultuur zijn we vaak beter ingelicht dan over de cultuur van het gewone volk. Zo bleven van de koninklijke familie hele eetserviezen,

zilveren couverts en schepwerk, drinkserviezen en tafeldecoraties bewaard. Ook tafelschikkingen, kerstmenu's en -recepten zijn nog voorhanden.

Rusland heeft een belangrijke rol gespeeld in de Europese tafelcultuur. Op Het Loo wordt daarom in aansluiting op de tentoonstelling over Willem II en zijn Russische vrouw Anna Paulowna de tafel in de Audiëntiezaal gedekt met Russisch porselein, glaswerk en verguld zilveren tafelstukken. Ook in de zitkamer van Willem II zijn de gedekte tafel en kerstboom in Russische sfeer aangekleed.

Voor het uitserveren van gerechten zijn er historisch gezien twee manieren: á la Française en á la Russe. De Franse wijze van serveren ontstond in de tijd van koning Lodewijk XIV en

hield in dat alle schotels tegelijkertijd op tafel werden gezet. Alle hoven in Europa namen deze wijze van opdienen over totdat deze serveertechniek in de 19e eeuw uit de mode raakte en werd vervangen door de Russische. Daarbij komen de schotels steeds per gang op tafel.

Anders dan tegenwoordig kon een groot diner uit wel twintig gangen bestaan. Wat zou er met Kerst op tafel zijn gezet? Te veel om hier op te noemen in elk geval.

Kerst vroeger en nu

De kerstviering is tegenwoordig volledig gesecculariseerd en vercommercialiseerd.

De kerstperiode wordt al in oktober ingeluid met specials van tijdschriften die vooral inzoomen op de laatste trends in kerstdecoratie, tafelschikking en de modekleur van het jaar voor de kerstballen. Je zou bijna vergeten dat het gaat om het belangrijkste christelijke feest op de kerkelijke jaarkalender. De Kerst 'mis', de viering van het kerstverhaal over de geboorte van Jezus, behoort nog altijd tot de populairste kerkmissen van het jaar. De ster van Bethlehem die de koningen op weg hielp naar de stal waar zijn kribbe stond is nog steeds een belangrijk symbool van het christelijke kerstfeest. De kerststal speelde in het verleden in de kerk, maar ook in huiselijke kring een prominente rol. Van kerstbomen met kaarsjes had men toen nog niet gehoord. Toch zijn licht en kerstgroen van veel ouder datum dan je zou denken.

Eeuwenoude tradities zijn verbonden met het christelijke en het nog oudere Germaanse kerstfeest: het midwinterfeest waarbij de komst van het licht, de zonnewende, werd gevierd. In de Germaanse cultuur heetten die feesten ook wel de

Joelfeesten (Jul betekent Kerst in het Zweeds - BL). Het licht, de vruchtbaarheid, werd gevierd door de Germanen en gesymboliseerd in de altijd groen blijvende Spar. Aanvankelijk dus een heidense traditie, werd deze spar, de kerstboom, pas door Luther tot symbool verklaard van Jesus Christus. In eerste instantie werd de boom in protestantse kerken en pas veel later in huiselijke context geaccepteerd.

In kasteel De Keukenhof wordt dit jaar de kerstviering door de eeuwen heen belicht in verband met de viering van 400 jaar Keukenhof. In de historische interieurs zijn verschillende kersttradities te zien. De kerstdecoraties in het kasteel vormen een attractie op zich.

Kerstverlichting

De kerstboom, de piek of de kerstster bovenin, zelfs de kerstballen hebben symbolische betekenissen gekregen; ze worden wel beschouwd als de vruchten waarvan Adam en Eva hebben gegeten in het paradijs.

De kerstdecoraties die tegenwoordig veel huizen sieren kunnen worden gezien als een afgeleide van de kerstboom zelf, hoewel het groen maar een paar weken groen blijft.

Ook het kerstlicht heeft veel betekenissen door de eeuwen heen. Fakkellicht om de komst van de zon te vieren, kaarslicht om nieuw leven te huldigen, lichtjes in de donkere wintermaanden in onze kerstbomen en aan onze monumenten: alles staat in het teken van het licht.

Maar laat het levend licht zijn, licht dat beweegt, licht dat nieuwe perspectieven biedt, licht dat hoop geeft en onze monumenten mooier maakt, dus: ontsteek die fakkels en laat de kaarsen branden!